ಧರ್ಮ – ದ್ರವ್ಯ :–

ಎರಡನೆಯ ಅಜೀವ ದ್ರವ್ಯವು ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಇದು ಅರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದು, ಸಮಸ್ತ ಲೋಕವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಈ ದ್ರವ್ಯವು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಜೀವ ಮತ್ತು ಪುದ್ಗಲಗಳು ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಗಮನ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ಜಲವು ಮೀನುಗಳ ಗಮನಾಗಮನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ' ಧರ್ಮ ' ಶಬ್ದದ ಇಂಥ ಪ್ರಯೋಗವು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿದೆ. ಅದರ ನೈತಿಕ ಆಚರಣ ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥವಾಚಕ ' ಧರ್ಮ ' ಎಂಬ ಪದವೆಂಬುದಾಗಿ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಹೊಂದಕೂಡದು.

ಅಧರ್ಮ – ದ್ರವ್ಯ :–

ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಧರ್ಮ – ದ್ರವ್ಯವು ಜೀವ ಮತ್ತು ಪುದ್ಗಲಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಾನಾಂತರಣ ರೂಪ ಗಮನಾಗಮನಕ್ಕೆ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿದೆಯೋ ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅಧರ್ಮ ದ್ರವ್ಯವು ಚಲನ ಹೊಂದಿದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತಡೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಗಿಡದ ನೆರಳು ದಣಿದ ದಾರಿಕಾರನು ನಿಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆ ಈ ಅಧರ್ಮ ದ್ರವ್ಯವಿರುತ್ತದೆ.

ಆಕಾಶ ದ್ರವ್ಯ :–

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಜೀವ ದ್ರವ್ಯವು ಆಕಾಶವು. ಜೀವವೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡುವುದೇ ಇದರ ಗುಣವಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶವು ಅನಂತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಆಕಾಶದ ಎಷ್ಟು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೀವಾದಿ ಅನ್ಯ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಸತ್ತೆಯು ಕಂಡು ಬರುವುದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಲೋಕಾಕಾಶ ವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಇದು ಮರ್ಯಾದಿತವಾಗಿದೆ. ಲೋಕಾಕಾಶವನ್ನು ಳಿದು ಇರುವ ಅನಂತ ಶುದ್ಧ ಆಕಾಶದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಲೋಕಾಕಾಶವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನ್ಯ ಯಾವ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವು ಇಲ್ಲ. ಇರುವುದು ಶಕ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೇ ಅಲ್ಲಿ ಗಮನಾಗಮನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೆನಿಸುವ ಧರ್ಮ ದ್ರವ್ಯದ ಅಭಾವವಿದೆ. ಆಕಾಶದ್ರವ್ಯದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ದರ್ಶನಗಳು ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನವೂ ಸಹ ಮನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಅಧರ್ಮ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯು ಜೈನ ದರ್ಶನದ ವಿಶೇಷತೆಯಾಗಿದೆ. ದ್ರವ್ಯವು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಗಮನ ಶೀಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ ; ತಡೆಯೂ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಮೂರು ಅರ್ಥ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಆಕಾಶದ ಗುಣದಿಂದಲೇ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಚಾರಕ್ಕನುಸರಿಸಿ

ಒಂದು ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ತನ್ನ ಶುದ್ಧರೂಪದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪ್ರಕಾರದ ಕ್ರಿಯೆಯು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಯಾವಾಗ ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಕೆಲವೊಂದು ವಿಭಿನ್ನ ತೆರಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆಯೋ, ಆಗ ನಮಗೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಹಗೂ ಸಾಧನಭೂತವಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ವಾಗಿರುತ್ತವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ವಿಚಾರಕ್ರಮಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಲೋಕಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮೂರು ಅರ್ಥ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸಾಧನ ರೂಪ ಮೂರು ಪ್ರಥಕ್ ಪ್ರಥಕ್ ದ್ರವ್ಯ ಅರ್ಥಾತ್ ಆಕಾಶ, ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಅಧರ್ಮಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಭೌತಿಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕರ ಒಂದು ಮತವು ಹೀಗೂ ಇರುತ್ತದೆ : ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಭೌತಿಕ ತತ್ವಗಳ ಸತ್ತೆಯು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅವುಗಳ ಗಮನದಲ್ಲಿ ಆ ಆಕಾಶವು ತಡೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಜೈನ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಅಲೋಕಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಗಮನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವೆನಿಸುವ ಧರ್ಮ – ದ್ರವ್ಯದ ಅಭಾವವಿರುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಲ ದ್ರವ್ಯ :–

ಐದನೆಯ ಅಜೀವ ದ್ರವ್ಯವು ಕಾಲವು. ಇದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯನಯಕಾಲ ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರನಯಕಾಲ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಿಶ್ಚಯಕಾಲವು ತನ್ನ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ಸತ್ತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದು ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ ದ್ರವ್ಯಗಳಂತೆ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಉಳಿದ ದ್ರವ್ಯಗಳಂತೆ ಇದಲ್ಲ. ಅವುಗಳಂತೆ ಇದು ಅಸ್ತಿಕಾಯ ಅರ್ಥಾತ್ ಬಹು ಪ್ರದೇಶಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಇದು ಅದರ ವಿಶೇಷತೆಯಾಗಿದೆ. ಕಾಲದ್ರವ್ಯದ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರದೇಶವು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಇಇರುತ್ತಿದ್ದು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ ವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ರತ್ನದ ರಾಶಿಗೂ, ಉಸುಕಿನ ಸಮೂಹಕ್ಕೂ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳ ಒಂದೊಂದು ಕಣವೂ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ ವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ನೀರು, ವಾಯುಗಳಂತೆ ಒಂದು ಕಾಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಒಂದೊಂದು ಕಾಲ ಪ್ರದೇಶವು ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣಮನ ಅರ್ಥಾತ್ ಪರ್ಯಾಯ – ಪರಿವರ್ತನ – ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕೃತ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮ ವಿಪರಿವರ್ತನವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಒಂದು ಪುದ್ಗಲದ ಪರಮಾಣುವು ಆಕಾಶದ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಕಾಲಾವಕಾಶವು ಹತ್ತುವುದೋ ಅಷ್ಟು ಅವಧಿಗೆ ವ್ಯವಹಾರ ಕಾಲದ ಒಂದು ಸಮಯ

ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸಮಯಗಳಿಂದ ಒಂದು ಆವಲಿ, ಸಂಖ್ಯಾತ ಆವಲಿಗಳಿಂದ ಒಂದು ಉಚ್ಛ್ವಾಸ, ಏಳು ಉಚ್ಛ್ವಾಸಗಳಿಂದ ಹಿಂದು ಸ್ತೋಕ್, ಏಳು ಸ್ತೋಕಗಳಿಂದ ಒಂದು ಲವ, ೩೮ ೧/೨ ಲವಗಳಿಂದ ಒಂದು ನಾಲೀ, ಎರಡು ನಾಲೀಗಳಿಂದ ಒಂದು ಮುಹೂರ್ತ, ಮತ್ತು ಮೂವತ್ತು ಮುಹೂರ್ತಗಳಿಂದ ಒಂದು ಅಹೋರಾತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಹೋರಾತ್ರವನ್ನು ೨೪ ಗಂಟೆಯದೆಂದು ಮನ್ನಿ ಸಲಾಗಿದೆ. ಆ ಕ್ರಮದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಚ್ಛ್ವಾಸದ ಅಳತೆಯು ಒಂದು ಸೇಕಂದದ ೭/೮ ೮/೭ ೮/೭ ೦/೩ ಅಶ್ ಅರ್ಥಾತ್ ಸುಮಾರು ೩/೪ ಸೇಕಂದವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಒಂದು ಮಿನಿಟಿನಲ್ಲಿ ಉಚ್ಛ್ವಾಸಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ೩೮. ೬ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಆಧುನಿಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಮಾನ್ಯತೆಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಇದೆ. ಆವಲಿ ಮತ್ತು ಸಮಯಗಳ ಪ್ರಮಾಣವು ಸೇಕಂದಕ್ಕಿಂತ ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಹೋರಾತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಹಿರಿದಾದ ಕಾಲ ವಿಭಾಗದ ಗಣನೆಯನ್ನು ಪಕ್ಷ, ಮಾಸ, ಋತು, ಅಯನ, ವರ್ಷ, ಯುಗ, ಪೂರ್ವಾಂಗ, ಪೂರ್ವ, ನಯುತಾಂಗ, ನಯುತ, ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಮದಿಂದ ಅಪ್ರಚಲದ ವರೆಗೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದು ೮೪ ನ್ನು ೮೪ ರಿಂದ ೩೧ ಸಲ ಗುಣಿಸಿದಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸಂಖ್ಯಾತ – ಕಾಲದ ಭೇದಗಳಾಗಿವೆ. ಇದರ ಉತ್ಕೃಷ್ಠ ಪ್ರಮಾಣವು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ಪಟ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿದೆ. ಅದರ ತರುವಾಯ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕಾಲವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಜಘನ್ಯ, ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಎಂಬ ಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಅದರ ಮುಂದೆಯೂ ಅನಂತ ಕಾಲದ ಪ್ರರೂಪಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಜಘನ್ಯ, ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಈ ವ್ಯವಹಾರ ಕಾಲದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಅನಂತದ (ಅನಂತಾನಂತ) ವರೆಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೋ ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಆಕಾಶದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸಮಸ್ತ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಅವಿಭಾಗಿ ಪ್ರತಿಚ್ಛೇದ ಗಳನ್ನೂ ಅನಂತಾನಂತವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನಿಯ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಅನಂತಾನಂತವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆ.

ದ್ರವ್ಯದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣ :–

ಜೈನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಇವೇ ಪುದ್ಗಲ, ಧರ್ಮ, ಅಧರ್ಮ, ಆಕಾಶ ಮತ್ತು ಕಾಲ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಆರು ಮೂಲ ದ್ರವ್ಯಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ವಿಶ್ವದೊಳಗಿನ ಸಮಸ್ತ ಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಪದಾರ್ಥಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಈ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳಿಗೆ ದ್ರವ್ಯದ ಒಂದು ವಿಶೇಷತೆಯೇ

ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ದ್ರವ್ಯವು ಯಾವುದಿದೆಯೋ ಅದು ತನ್ನ ಸತ್ತೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. (ಸದ್ ದ್ರವ್ಯ ಅಕ್ಷಣಮ್) ಆದರೆ ಜೈನ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಸತ್‌ದ ಲಕ್ಷಣವು ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೂಟಸ್ಥ – ನಿತ್ಯತೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಸತ್ಯದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಯಾವುದು ಉತ್ಪಾದ, ವ್ಯಯ ಮತ್ತು ಧ್ರೌವ್ಯ ಈ ಮೂರೂ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಇರುತ್ತದೆಯೋ ಅದು ದ್ರವ್ಯವಾಗಿದೆ. (ಉತ್ಪಾದ – ವ್ಯಯ – ಧ್ರೌವ್ಯ ಯುಕ್ತಂ ಸತ್) ಇದಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಸತ್ತಾತ್ಮಕ ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವೊಂದು ನವೀನತೆಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಕ್ಷೀಣತೆಗಳೂ ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿದ್ದೂ ಒಂದು ತರದ ಸ್ಥಿರತೆಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಆ ದ್ರವ್ಯವು ತನ್ನ ದ್ರವ್ಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ದ್ರವ್ಯದ ಈ ವಿಶೇಷತೆಯು ಅದರ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರದ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದ್ರವ್ಯವೂ ಗುಣ ಹಾಗೂ ಪರ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. (ಗುಣ – ಪರ್ಯಯವದ್ ದ್ರವ್ಯಮ್) ಗುಣವು ವಸ್ತುವಿನ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಅದು ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಎಂದೂ ಭಿನ್ನಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದರ ಧ್ರುವತೆಯನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪರ್ಯಾಯವು ನಿರಂತರ ಬದಲಾಗುವಂಥ ದ್ರವ್ಯದ ಒಂದು ಧರ್ಮಾವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ದ್ರವ್ಯದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಕೆಲವೊಂದು ನಾವೀನ್ಯ ಮತ್ತು ಕೆಲವೊಂದು ಕ್ಷೀಣತೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯು ಆಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣಾರ್ಥ ಸುವರ್ಣಧಾತುವಿನ ಯಾವ ವಿಶೇಷ ಗುರುತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿವೆಯೋ ಅವು ಎಂದೂ ಅದರಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಆದರೆ ಅದರ ಮುದ್ರೆ, ಕುಂಡಲ, ಕಂಕಣ ಮೊದಲಾದ ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥಾನ ರೂಪ ಪರ್ಯಾಯಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ದೃಶ್ಯಮಾನ ಜಗತ್ತಿನ ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಯಥಾರ್ಥ ಸ್ವರೂಪದ ಪರಿಪೂರ್ಣ ನಿರೂಪಣವು ಜೈನ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅನ್ಯ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ ದ್ರವ್ಯದ ಅಂಶಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ಸಮಾವೇಶವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಬೌದ್ಧ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳು ಕ್ಷಣಭಂಗುರವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಜೈನ ದರ್ಶನಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ದ್ರವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗುವ ಉತ್ಪಾದ ವ್ಯಯ ರೂಪ ಧರ್ಮವು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಸತ್‌ನ್ನು ಕೂಟಸ್ಥ ನಿತ್ಯವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ದ್ರವ್ಯದ ಧ್ರೌವ್ಯ ಗುಣಾತ್ಮಕತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ಆಸ್ರವ – ತತ್ವ :–

ಜೈನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಏಳು ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಅರ್ಥಾತ್ ಜೀವ ಮತ್ತು ಅಜೀವ ತತ್ವಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಈ ಮೊದಲು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಆಸ್ರವ ಮತ್ತು ಬಂಧ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ತತ್ವಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಷಯವು ಜೈನ ಕರ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಾವು ಆಧುನಿಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಶಬ್ದಾವಲಿಯಲ್ಲಿ ಜೈನ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನ [ಸಾಯಿಕೋಲಾಜಿ] ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಸಚೇತನ ಜೀವವು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಪ್ರಕಾರದ ಶರೀರವನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡಿದ್ದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರದ ಅಂಗೋಪಾಂಗಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಕಾಲುಗಳಂಥವು ಒಂದು ವಿಧ ; ನಾಲಗೆ, ಮೂಗು, ಕಣ್ಣುಗಳಂಥವು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧ. ಇವುಗಳನ್ನೇ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕರ್ಮೇಂದ್ರೀಯಗಳು ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮುಖಾಂತರವೇ ಜೀವವು ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ವಿಕಸಿತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸಂಚಾಲನವು ಆಂತರಿಕ ಒಂದು ಅನ್ಯ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಆಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮನ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಿಗೇನೇ ನೋಇಂದ್ರೀಯ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ನಾಲಗೆಯಿಂದ ರುಚಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಲ್ಲದೆ ಶಬ್ದ ಅಥವಾ ವಾಣಿಯ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಜೀವದ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯ, ವಾಕ್, ಮನ ಇವೂ ವಿಶೇಷ ರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಬಲ ಸಾಧನವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಕ್ರಿಯೆಗೇನೇ ಜೈನ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಾತ್ ಕಾಯಯೋಗ, ವಾಗ್ಯೋಗ ಮತ್ತು ಮನೋಯೋಗಗಳಿಂದ ಆತ್ಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪರಿಸ್ಪಂದವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸುತ್ತಲೂ ತುಂಬಿದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತೀಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳು ಬಂದು ಆತ್ಮಕೆ, ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಒಂದು ಅವಸ್ಥೆಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಆತ್ಮ ಮತ್ತು ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳ ಸಂಪರ್ಕದ ಹೆಸರೇ ಆಸ್ರವ ಎಂದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಆತ್ಮನ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳಿಗೇನೇ ಕರ್ಮ ಎಂದು ಹೆಸರಿದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಇವುಗಳ ಆಗಮನವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಾಯ, ವಾಕ್, ಮತ್ತು ಮನಗಳ ಕರ್ಮದಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಆತ್ಮನ ಸಂಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರುವಂಥ ಆ ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮ ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಯು ಲಾಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿದೆ.

ಕಾಯ ಮೊದಲಾದ ಯೋಗ ರೂಪದಿಂದ ಆತ್ಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪರಿಸ್ಪಂದನಾತ್ಮಕ ಕ್ರಿಯೆಯು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿದೆ :- ಒಂದು ಯವುದಾದರೂ ಕ್ರೋಧ, ಮಾನ

ಮೊದಲಾದ ತೀವ್ರ ಮಾನಸಿಕ ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಸಾಧಾರಣ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಕ್ರೋಧ, ಮಾನ, ಮಾಯಾ ಮತ್ತು ಲೋಭ ಈ ನಾಲ್ಕು ತೀವ್ರ ಮನೋವಿಕಾರ ರೂಪಕಷಾಯಗಳ ಯೋಗದಿಂದ ಜನಿಸುವಂಥದು ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕಾರದ ಕರ್ಮಾಸ್ರವವನ್ನು ಈರ್ಯಾಪಥಿಕ ಅರ್ಥಾತ್ ಮಾರ್ಗಗಾಮಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಇದರಿಂದ ಆತ್ಮ ಮತ್ತು ಕರ್ಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರಬಂಧವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವು ಬಂದುವು ಮತ್ತು ಹೋದುವು. ಇದು ಶುದ್ಧ ಒಣ ಅರಿವೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಧೂಳು ಬೇಗನೆ ಉರುಳಿ ಹೋಗುವಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ ; ಇದು ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನವರೆಗೆ ಅವರಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಕರ್ಮಾಸ್ರವವು ಸಮಸ್ತ ಸಂಸಾರಿ ಜೀವಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವೂ ಆಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವನ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಪ್ರಕಾರದ ಮಾನಸಿಕ, ಶಾರೀರಿಕ ಇಲ್ಲವೆ ವಾಚಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯು ಯಾವಾಗಲೂ ನಡೆದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಯಾವ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಾಮವು ಆತ್ಮನ ಮೇಲೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯಾವಾಗ ಜೀವದ ಮಾನಸಿಕ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಕಷಾಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುವವೋ ಆಗ ಆತ್ಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪರಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅದರ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕರ್ಮ ಪರಮಾಣುಗಳು ಅದರಿಂದ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಯಥಾ ರ್ಥವಾಗಿ ಕ್ರೋಧಾದಿ ವಿಕಾರಗಳ ಇದೇ ಪ್ರಕಾರದ ಶಕ್ತಿಯೇ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಕಷಾಯವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಟವೃಕ್ಷದ ಹಾಲಿನಂಥ ಜಿಗುಟಾದ ಸಕ್ಕರೆ ಕಷಾಯ ಎಂದು ಅರ್ಥವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಂಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಕ್ರೋಧ, ಮಾನ ಮೊದಲಾದ ಮನೋವಿಕಾರಗಳು ಜೀವದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಪರಮಾಣುಗಳ ಆಶ್ಲೇಷ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಕಾರಣೀಭೂತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಷಾಯ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಕಷಾಯ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಕರ್ಮಾಸ್ರವಕ್ಕೆ ಸಾಂಪರಾಯಿಕ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಪರಂಪರೆಯು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅವು ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರದೆ ಆತ್ಮದಿಂದ ತೊಲಗಿ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಬಂಧ ತತ್ವ :–

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಜೀವದ ಸಕಷಾಯ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಂಥ ಕರ್ಮ ಪರಮಾಣುಗಳು ಆತ್ಮ ಪ್ರದೇಶದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧಿಸುವುದೇ ಕರ್ಮಬಂಧವೆನಿಸುವದು. ಈ ಬಂಧವು ಪ್ರಕೃತಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಅನುಭಾಗ

ಮತ್ತು ಪ್ರದೇಶ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಶೀಲ ಅಥವಾ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂತೂ ಕರ್ಮ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದ ಪರಿಣಾಮ – ಉತ್ಪಾದಕ ಶಕ್ತಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆಯೋ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮ – ಪ್ರಕೃತಿಗಳೆನ್ನುವರು. ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಕಾಲದವರೆಗೆ ಜೀವದ ಜೊತೆಗೆ ಇರುವ ಶಕ್ತಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮ ಸ್ಥಿತಿ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ತೀವ್ರ ಇಲ್ಲವೆ ಮಂದ ಫಲ ಕೊಡುವ ಶಕ್ತಿಯ ಹೆಸರು ಅನುಭಾಗ ಎಂದಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಆತ್ಮ ಪ್ರದೇಶದೊಡನೆ ಎಷ್ಟು ಕರ್ಮ ಪರಮಾಣುಗಳ ಬಂಧವು ಆಯಿತೋ ಅದು ಪ್ರದೇಶ ಬಂಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರದ ಬಂಧ – ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಹೊರತಾಗಿ, ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳ ಶಮ, ನಿಧತ್ತಿ ಮತ್ತು ನಿಕಾಚನಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬಂಧಾದಿ ಇವೂ ಕೂಡ ಹತ್ತು ಕರ್ಮಗಳ ಕರಣ ಅರ್ಥಾತ್ ಅವಸ್ಥೆಗಳೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿವೆ. ಬಂಧದ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನ ಯತೂ ಹೇಳಿಯೇ ಇದೆ. ಬಂಧವಾದ ಮೇಲೆ ಕರ್ಮವು ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಮನ ಜೊತೆಗೆ ಇರುತ್ತದೆ, ಎಂಬುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಸತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕರ್ಮವು ಯಾವಾಗ ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಹೊಂದಿ ಫಲ ಕೊಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆಯೋ, ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮ ಉದಯ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಆತ್ಮವು ತನ್ನ ಭಾವಗಳ ತೀವ್ರತೆಯಿಂದ ಕರ್ಮದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಅವು ಫಲೋನ್ಮುಖವಾಗುವಂತಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಉದೀರಣಾ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಕನಸು ಕಾಯಿಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ತಾವು ಕೊಟ್ಟು, ಅವು ಹಣ್ಣಾಗುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಹಣ್ಣಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದಷ್ಟೇ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಕರ್ಮದ ಉದೀರಣಾವಸ್ಥೆಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮದ ಸ್ಥಿತಿ – ಕಾಲ ಮತ್ತು ಅನುಭಾಗ (ಫಲ ಕೊಡುವ ಶಕ್ತಿ) ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಭಾವಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಢುಮಾಡುವುದೇ ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಎನಿಸುವುದು. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ಮದ ಸ್ಥಿತಿ – ಕಾಲ ಮತ್ತು ಅನೂಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವದರ ಹೆಸರು ಅಪಕರ್ಷಣವೆಂದಿದೆ. ಕರ್ಮಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಉಪಭೇದಗಳು ಒಂದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ರೂಪಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನವಾಗುವುದರ ಹೆಸರು ಸಂಕ್ರಮಣವೆಂದಿದೆ. ಕರ್ಮದ ಉದಯವನ್ನು ತಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಶಮವೆನ್ನುವರು. ಕರ್ಮವು ಉದಯವಾಗುವುದನ್ನೂ , ಅನ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿ ರೂಪ ಸಂಕ್ರಮಣವಾಗುವುದನ್ನೂ ಸಹ ತಡೆಯುವುದು ನಿಧತ್ತಿಕರಣವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ಕರ್ಮದ ಒಂದು ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಉದಯವಾಗದು. ಉದೀರಣವಾಗದು, ಸಂಕ್ರಮಣವಾಗದು, ಉತ್ಕರ್ಷಣ ಅಥವಾ ಆಕರ್ಷಣಗಳೂ ಅಗವು. ಇಂಥ ಪರಿವರ್ತನಗಳಾದಂಥ ಅವಸ್ಥೆಗೆನೇ ನಿಕಾಚನ ಎನ್ನುವರು.

ಕರ್ಮದ ಈ ಹತ್ತು ಕರಣಗಳ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಜೈನ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತವು ನಿಯತಿವಾದಿ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರೊಡನೆಯೇ ಅದು ಸರ್ವಥಾ ಸ್ವಚ್ಛಂದ ವಾದಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕರ್ಮದಿಂದಲೂ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಪ್ರಕಾರದ ಶಕ್ತಿಯು ಉತ್ಪನ್ನ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಜೀವದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರದೆ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರ ಜೊತೆಗೇನೆ ಜೀವದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಸಹ ಎಂದೂ ಇಳಿಮುಖವಾಗಲಿ, ಕುಂಠಿತವಾಗಲಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ; ಅಂದರೆ ಅದು ತನ್ನ ಕರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸರ್ವಥಾ ಅಸಮರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಇಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಜೈನ ಸಿಂದ್ಧಂತದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ತನ್ನ ಕರ್ಮದ ಉತ್ತರದಾಯಿತ್ವ, ಅದರಂತೆಯೇ ಪುರುಷಾರ್ಥದಿಂದ ತನ್ನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಬದಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ, ಇವೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕರ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು :– (ಜ್ಞಾನವರಣ ಕರ್ಮ)

ಕಟ್ಟಿದಂಥ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನ ವಾಗುವಂಥ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿವೆ – ಅವು ಮೂಲ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಎಂದಿವೆ ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯ, ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ, ಮೋಹನೀಯ, ಅಂತರಾಯ, ವೇದನೀಯ, ಆಯು, ನಾಮ ಮತ್ತು ಗೋತ್ರ ಎಂದು ಎಂಟು ಇವೆ. ಈ ಎಂಟು ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಭೇದರೂಪ ವಿವಿಧ ಉತ್ತರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ. ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯ ಕರ್ಮವು ಆತ್ಮನ ಜ್ಞಾನ ಗುಣದ ಮೇಲೆ ಆವರಣವನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಂಸಾರಾವಾಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದ ಪೂರ್ಣ ವಿಕಾಸವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ವಸ್ತ್ರದ ಆವರಣದಿಂದ ಸೂರ್ಯ ಇಲ್ಲವೆ ದೀಪದ ಪ್ರಕಾಶವು ಮಂದವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದ ಭೇದಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಐದು ಉತ್ತರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಇವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೀವನ ಮತಿಜ್ಞಾನ, ಶ್ರುತಜ್ಞಾನ, ಅವಧಿಜ್ಞಾನ ಮನಃಪರ್ಯಯ ಜ್ಞಾನಾ ಮತ್ತು ಕೇವಲಜ್ಞಾನ ಇವು ಆವೃತವಾಗುತ್ತವೆ.

ದರ್ಶನಾವರಣ ಕರ್ಮ :–

ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ ಕರ್ಮವು ಆತ್ಮನ ದರ್ಶನ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಚೈತನ್ಯ ಗುಣವನ್ನು ಆವೃತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿದ್ರಾ, ನಿದ್ರಾ – ನಿದ್ರಾ, ಪ್ರಚಲಾ, ಪ್ರಚಲಾ – ಪ್ರಚಲಾ, ಸ್ತ್ಯಾನಗೃದ್ಧಿ ; ಹಾಗೆಯೇ ಚಕ್ಷುದರ್ಶನಾವರಣೀಯ, ಅಚಕ್ಷು ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ, ಅವಧಿ

ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ ಮತ್ತು ಕೇವಲ ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ ಇವು ಒಂಭತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಇವೆ. ನಿದ್ರಾ ಕರ್ಮೋದಯದಿಂದ ಜೀವಕ್ಕೆ ನಿದ್ರೆಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಗಾಢತರ ಅವಸ್ಥೆ ಅಥವಾ ಪುನಃ ಪುನಃ ವೃತ್ತಿಗೆ ನಿದ್ರಾ – ನಿದ್ರಾ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಚಲಾ ಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಕೊಂಡಲ್ಲಿಯೇ ವಿವಿಧ ಇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರವು ನಡೆದಿರುತ್ತದೆ : ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಡ್ಡಾಡಿದರೂ ಅಡ್ಡಡಿದನೇ. ಪ್ರಚಲಾ – ಪ್ರಚಲಾ ಕರ್ಮವು ಇದರದೇ ಗಾಢತರ ಅವಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ತೀವ್ರತೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಸ್ತ್ಯಾನಗೃದ್ಧಿ ಕರ್ಮೋದಯದಿಂದ ಜೀವವು ಸ್ವಪ್ನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಉನ್ಮತ್ತನಾಗಿ ನಾನಾ ರೌದ್ರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಚಕ್ಷುದರ್ಶನಾವರಣೀಯ ಕರ್ಮ ದಿಂದ ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯದ ದರ್ಶನ ಶಕ್ತಿಯು ಕ್ಷೀಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಚಕ್ಷುದರ್ಶನಾ ವರಣೀಯದಿಂದ ಉಳಿದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಶಕ್ತಿಯು ಮಂದಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವಧಿ ಮತ್ತು ಕೇವಲದರ್ಶನಾವರಣೀಯ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಆಯಾದರ್ಶನಗಳ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಭಾದೆಯು ಉತ್ಪನ್ನ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ದರ್ಶನಗಳ ಸ್ವರೂಪದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಲಾಗುವದು.

ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮ :–

ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮವು ಜೀವದ ಮೋಹ ಅರ್ಥತ್ ಅದರ ರುಚಿ ಮತ್ತು ಚಾರಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವಿವೇಕ, ವಿಕಾರ ಮತ್ತು ವಿಪರೀತತೆಯೇ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದರ್ಶನ – ಮೋಹನೀಯ ಮತ್ತು ಚಾರಿತ್ರ – ಮೋಹನೀಯ ಎಂಬ ಮುಖ್ಯ ಎರಡು ಭೇದಗಳು ಇವೆ. ಇವು ಕ್ರಮದಿಂದ ದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಚಾರಿತ್ರ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ದೂಷಣವನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ದರ್ಶನ ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮದ ಉತ್ತರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ, ಸಮ್ಯಗ್ನಿಥ್ಯತ್ವ ಮತ್ತು ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವ ಎಂದು ಮೂರು ಇವೆ. ಚಾರಿತ್ರ ಮೋಹನೀಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಧ, ಮಾನ, ಮಾಯ ಮತ್ತು ಲೋಭ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಭೇದಗಳು ಇವೆ\. ಇವೂ ನಾಲ್ಕೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅನಂತಾನುಬಂಧೀ, ಅಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಸಂಜ್ವಲನ ಎಂಬ ಭೇದಗಳಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಇವು ಒಟ್ಟು ಹದಿನಾರು ಉತ್ತರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯ, ರತಿ, ಆರತಿ, ಖೇದ, ಭಯ,

ಗ್ಲಾನಿ, ಹಾಗೂ ಪುರುಷ, ಸ್ತ್ರೀ ಮತ್ತು ನಪುಂಸವೇದ ಈ ಒಂಭತ್ತು ನೋಕಷಾಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮದ ಸಮಸ್ತ ಉತ್ತರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಆಗುತ್ತವೆ. ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮವು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲ ಹಾಗೂ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿ ಕ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಯ ಮಾನಸಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕ ಮತ್ತು ಅದರ ಲೋಕ – ಚಾರಿತ್ರದ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀವನದ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಆದಿ ಸ್ತ್ರೋತ್ರವು ಜೀವದ ಮನೋವೃತ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ವಿಶುದ್ಧ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ದೃಷ್ಟಿಗಳ ಹೆಸರೇ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನವೆಂದಿದೆ. ಈ ದರ್ಶನದ ವಿಕಾರದ ತರ – ತಮಗಳಿಗನುಸರಿಸಿ ಅಗಣಿತ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೂಢ ಅವಸ್ಥೆಯು. ಇದರಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿನ ಯಥಾರ್ಥ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಸರ್ವಥಾ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ; ಅಲ್ಲದೆ ವಸ್ತುವಿನ ವಿಪರೀತ ಭಾವವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವ ಸಂಭವವಿರುತ್ತದೆ ; ಇದು ದರ್ಶನ ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮದ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಎರಡನೆಯದು, ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಈ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಜಟಿಲತೆಯು ಕ್ಷೀಣವಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಮ್ಯಗ್‌ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಸಹ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಆಗ ಅದು ದರ್ಶನ – ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮದ ಮಿಶ್ರ ಇಲ್ಲವೆ ಸಮ್ಯಗ್ಮಿಥ್ಯಾತ್ವ ಪ್ರಕೃತಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಮೂರನೆಯದು, ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವು ಕ್ಷೀಣವಾಗಿ ದೃಷ್ಟಿಯು ಶುದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ, ಆದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಚಾಂಚಲ್ಯ, ಮಾಲಿನ್ಯ ಮತ್ತು ಅಗಾಢತ್ವಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡು ನಿಂತಿರುತ್ತವೆಯೋ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಕ್ತ್ವ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಮೂರು ಮಾನಸಿಕ ಅವಸ್ಥೆಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಬಹಳ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಇವೇ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಚಾರಿತ್ರವನ್ನು ಸದೋಷ ಮತ್ತು ನಿರ್ದೋಷಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಚಾರಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿಕಾರವನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುವಂಥ ಮಾನಸಿಕ ಭಾವಗಳು ಅನಂತವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ನಾವು ಅವುಗಳನ್ನು ಎರಡು ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ – ಒಂದು ರಾಗವೆಂಬುದು. ಇದು ಪದಾರ್ಥದೆಡೆಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಆಸಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೆಜ್ಜ (ಸಂಸ್ಕೃತ – ಪ್ರೇಯಸ್) ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ; ಇನ್ನೊಂದು ದ್ವೇಷ ಎಂಬುದು. ಇದು ಪದಾರ್ಥದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜುಗುಪ್ಸೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಇವೇ ಎರಡು ಮೂಲ ಕಷಾಯಗಳು ಅಥವಾ ಕಷಾಯ ಭಾವಗಳು. ಇವುಗಳು ಪ್ರಭೇದಗಳ ರೂಪಗಳೇ ಕ್ರೋಧ, ಮಾನ, ಮತ್ತು ಲೋಭ ಈ ನಾಲ್ಕೂ ಕಷಾಯಗಳೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರ ತೀವ್ರತೆ ಮತ್ತು

ಮಂದತೆಗಳಿಗನುಸರಿಸಿ ಅಗಣಿತ ಭೆದಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅನುಕೂಲತೆಗೆಂದು ನಾಲ್ಕು ಭೇದಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಭೌತಿಕ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತಾನುಬಂಧ ಕ್ರೋಧವು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ ರೇಖೆಯಂತೆ ಬಹಳ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಅಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರೂಪವು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ ರೇಖೆಯಂತೆ ಇರುವದು ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಧೂಳಿನಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ ರೇಖೆಗೆ ಸಮವಾದುದು. ಸಂಜ್ವಲನವು ಜಲದಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ ರೇಖೆಯಂತಿರುವುದು. ಇವು ಕ್ರಮ ದಿಂದ ತೀವ್ರತೆಯಿಂದ ಮಂದವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಮಾನದ ನಾಲ್ಕು ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಅದರ ಕಠೋರತೆಗನುಸರಿಸಿ ಪಾಷಾಣ, ಅಸ್ಥಿ, ಕಾಷ್ಠ ಮತ್ತು ವೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಮಾಯೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ವಕ್ರತೆ, ಜಟಿಲತೆ ಮತ್ತು ಹೀನತೆಗನುಸರಿಸಿ, ಬಿದರಿನ ಬೇರು, ಆಡಿನಕೋಡು, ಗೋಮೂತ್ರ ಮತ್ತು ಕುಡಗೋಲುಗಳ ಸಮಾನ ವಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪದ ತರಗತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಲೋಭ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ತೀವ್ರತೆಯಿಂದ ಮಂದತೆಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುವ ಅನಂತಾನುಬಂಧೀ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು ನಲ್ಕು ಅವಸ್ಥೆಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

’ ನೋ ’ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವು ಈಷತ್ ಅಥವಾ ಅಲ್ಪ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ನೀಕಷಾಯವೆಂದು ಯಾವ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆಯೋ ಅವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಷಾಯಗಳ ಪ್ರಭೇದಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ತಮ್ಮ ವಿಶೇಷತೆ ಹಾಗೂ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಬೇರೆ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನೋಕಷಾಯಗಳ ಸ್ವರೂಪವು ಅವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿಂದಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮದ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಉತ್ತರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಪ್ರಕಾರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗನುಸರಿಸಿ ಆ ಎಲ್ಲ ಮಾನಸಿಕ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಸಮವೇಶವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ರಸ ಮತ್ತು ಭಾವ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮದ ತೀವ್ರ ಮತ್ತು ಮದ ಅವಸ್ಥೆಗಳಿಗನುಸರಿಸಿ ಅವುಗಳ ಆಧ್ಯಾತ್ಮೀಕ ಭೂಮಿಕೆಗಳು ವಿಕಸಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಗುಣ ಸ್ಥಾನಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಂತರಾಯ ಕರ್ಮ :-

ಯಾವ ಕರ್ಮವು ಜೀವದ ಬಾಹ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಆದಾನ – ಪ್ರದಾನ ಮತ್ತು ಬೋಗೋಪಬೋಗ ಅದರಂತೆಯೇ ಸ್ವಕೀಯ ಪರಾಕ್ರಮದ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ವಿಘ್ನ ಇಲ್ಲವೆ ಭಾದೆಯನ್ನು ಉಟು ಮಾಡುತ್ತದೆಯೋ ಅದಕ್ಕೆ ಅಂತರಾಯ ಕರ್ಮ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ದಾನಾಂತರಾಯ, ಲಾಭಾಂತರಾಯ, ಭೋಗಾಂತರಾಯ, ಉಪಭೋಗಾಂತರಾಯ ಮತ್ತು ವೀರ್ಯಾಂತರಾಯ ಎಂದು ಐದು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಇವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೀವವು ದಾನ ಮಾಡುವಿಕೆ, ಲಾಭ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಭೋಗೋಪಭೋಗ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸುಖವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಅಥವಾ ಹಲವು ಸಲ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕಾರದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಯೋಗ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯರೂಪ ಗುಣಗಳ ವಿಕಾಸ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಾಗುತ್ತವೆ.

ವೇದನೀಯ ಕರ್ಮ :–

ಯಾವ ಕರ್ಮವು ಜೀವಕ್ಕೆ ಸುಖ ಅಥವಾ ದುಃಖ ರೂಪ ವೇದನೆಯನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುವುದೋ ಅದಕ್ಕೆ ವೇದನೀಯ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಉತ್ತರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಸಾತಾವೇದನೀಯ ಮತ್ತು ಅಸಾತಾವೇದನೀಯ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ಇವೆ. ಸಾತಾವೇದನೀಯ ಜೀವಕ್ಕೆ ಸುಖವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಸಾತಾವೇದನೀಯ ದುಃಖದ ಅನುಭವವನ್ನು ಉಟು ಮಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಂತರಾಯ ಕರ್ಮದ ಭೋಗ ಮತ್ತು ಉಪಭೋಗ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ವೇದನೀಯದ ಸಾತಾ – ಅಸಾತಾ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಫಲೋದಯಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯು ಇದೆ. ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಊಟ, ಅರಿವೆ, ಮನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವನಿಗೆ ಲಾಭಾಂತರಾಯ ಕರ್ಮವು ಉದಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇವೆಲ್ಲ ಲಭಿಸಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ವಶನಾಗಿ ಅವನು ಅವುಗಳ ಭೋಗವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಹೋದರೆ ಅವನಿಗೆ ಭೋಗ ಉಪಭೋಗಾಂತರಾಯ ಕರ್ಮದ ಉದಯಾವಗಿದೆಯೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗುವುದು. ಇನ್ನು ಈ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳು ಲಭಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸಲೂ ಸುಖ ವಾಗದೆ ಇದ್ದರೆ ಮರಳಿ ದುಃಖದ ಅನುಭವವೇ ಆಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ಅಸಾತವೇದನೀಯ ಕರ್ಮದ ಫಲವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿ ಲಾಭಾಂತರಾಯ ಕರ್ಮದ ಉಪಶಮನದಿಂದ ಭೋಗ್ಯ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಸುಖವನ್ನು ಅವನೆಂದೂ

ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವನಿಗೆ ಅಗ ಸಾತಾವೇದನೀಯ ಕರ್ಮದ ಉದಯವಿರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಅಸಾತಾವೇದನೀಯ ಕರ್ಮದ ಉದಯವಿದ್ದರೆ ಆ ವಸ್ತುಗಳಿಂದಲೂ ಅವನಿಗೆ ದುಃಖವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಆಯು ಕರ್ಮ :–

ಯಾವ ಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದ ಜೀವಕ್ಕೆ ದೇವ, ನರಕ, ಮನುಷ್ಯ ಅಥವಾ ತಿರ್ಯಂಚ ಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಯುಷ್ಯವು ನಿರ್ಧಾರಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅದು ಆಯು ಕರ್ಮವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಉತ್ತರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ದೇವಾಯು, ನರಕಾಯು, ಮನುಷ್ಯಾಯು, ಮತ್ತು ತಿರ್ಯಂಚಾಯು ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಇವೆ.

ಗೋತ್ರ ಕರ್ಮ :–

ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆಚರಣೆಗೆ ಗೋತ್ರವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯಾವ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಲೋಕಪೂಜಿತ ಆಚರಣೆಯ ಪರಂಪರೆಯು ಇದೆಯೋ ಅದಕ್ಕೆ ಉಚ್ಚಗೋತ್ರವೆಂದೂ ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಲೋಕನಿಂದಿತ ಆಚರಣೆಯ ಪರಂಪರೆಯು ಇದೆಯೋ ಅದಕ್ಕೆ ನೀಚಗೋತ್ರವೆಂದು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಕುಲಗಳಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಕರ್ಮವು ಗೋತ್ರ ಕರ್ಮವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉಚ್ಚಗೋತ್ರ ಮತ್ತು ನೀಚ ಗೋತ್ರಗಳೆಂದು ಎರಡು ಮಾತ್ರ ಉತ್ತರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಗೋತ್ರ ಶಬ್ದವನ್ನು ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜೈನ ಕರ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಅದರ ಉಚ್ಚತೆ ಮತ್ತು ನೀಚತೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯ ಪ್ರಧಾನತೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನಾಮ ಕರ್ಮ :–

ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಮೋಹಣಿಯ ಕರ್ಮದಿಂದ ವಿಶೇಷ ರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಣಿಗಳ ಮಾನಸಿಕ ಗುಣಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆಯೋ, ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅದರ ಶಾರೀರಿಕ ಗುಣಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವು ನಾಮ ಕರ್ಮದ ವಿಶೇಷ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ. ನಾಮ ಕರ್ಮದ ಮುಖ್ಯ ಭೆದಗಳು ೪೨ ; ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಉಪಭೇದಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ೯೩ ಉತ್ತರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಆಗುತ್ತವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಇವೆ :–

೧) ನಾಲ್ಕು ಗತಿ (ನರಕ, ತಿರ್ಯಂಚ, ಮನುಷ್ಯ ಮತ್ತು ದೇವ), ೨) ಐದು ಜಾತಿ (ಏಕೇಂದ್ರೀಯ, ದ್ವೀಂದ್ರಿಯ, ತ್ರೀಂದ್ರಿಯ, ಚತುರಿಂದ್ರಿಯ, ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯ), ೩) ಐದು ಶ`ರೀರ ( ಔದಾರಿಕ, ವೈಕ್ರಿಯಿಕ, ಆಹಾರಕ, ತೈಜಸ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಣ ), ೪ – ೫) ಔದಾರಿಕಾದಿ ಐದು ಪ್ರಕಾರದ ಶರೀರಗಳ ಐದು ಬಂಧನ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಐದು ಸಂಘಾತ, ೬) ಆರು ಶ`ರೀರ ಸಂಸ್ಥಾನ (ಸಮಚತುರಸ್ರ, ನ್ಯಗ್ರೋಧ ಪರಿಮಂಡಲ, ಸ್ವಾತಿ, ಕುಬ್ಜ, ವಾಮನ ಮತ್ತು ಹುಂಡ), ೭) ಮೂರು ಶ`ರೀರಾಂಗೋಪಾಂಗ (ಔದಾರಿಕ, ವೈಕ್ರಿಯಿಕ ಮತ್ತು ಆಹಾರಕ), ೮) ಆರು ಸಂಹನನ (ವಜ್ರವೃಷಭಾನಾರಾಚ, ವಜ್ರನಾರಾಚ, ನಾರಾಚ, ಅರ್ಧನಾರಾಚ, ಕೀಲಿತ ಮತ್ತು ಅಸಂಪ್ರಾಪ್ತಾಸ್ರಪಾಟಿಕಾ), ೯) ಐದು ವರ್ಣ (ಕೃಷ್ಣ, ನೀಲ, ರಕ್ತ, ಹರಿತ, ಶುಕ್ಲ), ೧೦) ಎರಡು ಗಂಧ (ಸುಗಂಧ ಮತ್ತು ದುರ್ಗಂಧ), ೧೧) ಐದು ರಸ (ಕಾರ, ಕಹಿ, ಹುಳೀ, ಸೀ, ಮತ್ತು ಉಪ್ಪು), ೧೨) ಎಂಟು ಸ್ಪರ್ಶ (ಕಠೋರ, ಮೃದು, ಗುರು, ಲಘು, ಸ್ನಿಗ್ಧ, ರುಕ್ಷ, ಶೀತ, ಮತ್ತು ಉಷ್ಣ), ೧೩) ನಾಲ್ಕು ಆನುಪೂರ್ವೀ (ನರಕಗತಿಯೋಗ್ಯ, ತಿರ್ಯಗ್ಗತಿಯೋಗ್ಯ, ಮನುಷ್ಯಗತಿ ಯೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ದೇವಗತಿಯೋಗ್ಯ), ೧೪) ಅಗುರು – ಲಘೂ ೧೫) ಉಪಘಾತ, ೧೬) ಪರಘಾತ, ೧೭) ಉಚ್ಛ್ವಾಸ, ೧೮) ಆತಪ, ೧೯) ಉದ್ಯೋತ, ೨೦) ಎರಡು ವಿಹಾಯೋಗತಿ (ಪ್ರಶ`ಸ್ತಿ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಶ`ಸ್ತಿ), ೨೧) ತ್ರಸ, ೨೨) ಸ್ಥಾವರ ; ೨೩) ಬಾದರ, ೨೪) ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ೨೫) ಪ್ರರ್ಯಾಪ್ತ, ೨೩) ಅಪ್ರರ್ಯಾಪ್ತ, ೨೭) ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶ`ರೀರ, ೨೮) ಸಾಧಾರಣ ಶ`ರೀರ, ೨೯) ಸ್ಥಿರ, ೩೦) ಅಸ್ಥಿರ, ೩೧) ಶ`ುಭ, ೩೨) ಅಶ`ುಭ, ೩೩)ಸುಭಗ, ೩೪) ದುರ್ಭಗ, ೩೫) ಸುಸ್ವರ, ೩೬) ದುಃಸ್ವರ, ೩೭)ಆದೇಯ, ೩೮) ಅನಾದೇಯ, ೩೯) ಯಶ`ಃಕೀರ್ತಿ, ೪೦) ಆಯಶ`ಃಕೀರ್ತಿ, ೪೧) ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ೪೨) ತೀರ್ಥಂಕರ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವು ಅವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲವೆ ಮೊದಲು ಕೊಟ್ಟ ವಿವರಣೆಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಉಳಿದವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಇರುತ್ತದೆ :– ಐದು ಪ್ರಕಾರದ ಶ`ರೀರಗಳಿಗೆ, ಐದು ಪ್ರಕಾರದ ಬಂಧನಗಳನ್ನು ಹೇಳಿತಷ್ಟೇ. ಅವುಗಳ ಕರ್ತವ್ಯವು ಇಂತಿದೆ – ಶ`ರೀರ ನಾಮಕರ್ಮವು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿದ ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಬಂಧನ ಮತ್ತು ಸಂಶ್ಲೇಷಗಳನ್ನು ಇದು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದರ ಅಭಾವದಿಂದ ಪರಮಾಣು ಪುಂಜವು ರತ್ನ ರಾಶಿಯಂತೆ ವಿರಲ [ಪೃಥಕ್] ಆಗುತ್ತದೆ. ಬಂಧನ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನ ವಾದ ಸಂಶ್ಲಿಷ್ಟವು ಶ`ರೀರದಲ್ಲಿ ಸಂಘಾತ ಅರ್ಥಾತ್ ನಿಶ್ಛಿದ್ರತ್ವವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವುದು ಸಂಘಾತ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಥಾನ ನಾಮ ಕರ್ಮದ ಕಾರ್ಯವು ಶ`ರೀರದ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದಾಗಿದೆ. ಯಾಬ ಶ`ರೀರ ಸಮಗ್ರ

ಭಾಗವು ಉಚಿತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವುದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಚತುರಸ್ರ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದು. ಯಾವ ಶರೀರವು ನಾಭಿಯಿಂದ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಭಾಗವು ಅತಿ ಸ್ಥೂಲವೂ ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗವು ಅತಿ ಲಘುವೂ ಇರುವುದೋ ಅಧಕ್ಕೆ ನ್ಯಗ್ರೋಧಪರಿಮಂಡಲ (ಅರ್ಥಾತ್ ವಟವೃಕ್ಷಾಕಾರ) ಸಂಸ್ಥಾನ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಮೇಲ್ಭಾಗವು ಅತ್ಯಂತ ಲಘೂವೂ ಕೆಳಭಾಗವು ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಸ್ವಾತಿ (ಅರ್ಥಾತ್ ವಾಲ್ಮೀ ಕಿಯ ಆಕಾರದ್ದು) ಸಂಸ್ಥಾನವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗಿಡ್ಡ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕುಬ್ಜವೆಂದೂ, ಸರ್ವಾಂಗ ಹ್ರಸ್ವ ಶರೀರಕ್ಕೆ ವಾಮನವೆಂದೂ, ಸರ್ವ ಅಂಗೋಪಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಮಾಕಾರವಿದ್ದರೆ ಹುಂಡ ಸಂಸ್ಥಾನವೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೇ ಆರು ಭಿನ್ನ ಶರೀರ – ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವಂಥ ಆರು ಸಂಸ್ಥಾನ ಪ್ರಕೃತಿಗಳೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಔದಾರಿಕಾದಿ ಐದು ಶರೀರ – ಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತೈಜಸ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಣ ಈ ಎರಡು ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಂದ ಯಾವ ಬೇರೆ ಶರೀರಗಳಾಗಲಿ, ಅಂಗೋಪಾಂಗಗಳಾಗಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇವೆರಡನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಅಂಗೋಪಾಂಗ ನಾಮ ಕರ್ಮದ ಮೂರೇ ಪ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ವೃಷಭ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವು ಅಸ್ಥಿ ಹಾಗೂ ನಾರಾಚದ ಅರ್ಥವು ಕೀಲ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಯಾವ ಶರೀರದ ಅಸ್ಥಿಗಳೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ಕೀಲಗಳೂ ವಜ್ರದಂತೆ ದೃಢವಾಗಿರುವವೋ, ಆ ಶರೀರವು ವಜ್ರ – ವೃಷಭ – ನಾರಾಚ ಸಂಹನನ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ವಜ್ರನಾರಾಚ ಸಂಹನನದಲ್ಲಿ ಕೀಲಗಳು ಮಾತ್ರ ವಜ್ರದಂತೆ ಭದ್ರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನಾರಾಚ ಸಂಹನನದಲ್ಲಿ ಕೀಲಗಳಂತೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ವಜ್ರದಂತೆ ದೃಢವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ಅರ್ಧನಾರಾಚ ಸಂಹನನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕೀಲಗಳು ಪೂರ್ಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಅರ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಯಾವ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಎಲುವುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮತ್ತು ಅಲ್ಪ ಕೀಲಗಳು ಇದ್ದರೆ ಅದು ಕೀಲಕ ಸಂಹನನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಎಲವುಗಳ ಬಂಧವು ಕೀಲಗಳಿಂದ ಆಗಿರದೆ ಸ್ನಾಯು, ಮಾಂಸಾದಿಗಳಿಂದ ಅಂಟಿ ಸಂಘಟಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಅಸಂಪ್ರಾಪ್ತಾಟಿಕಾ ಸಂಹನನವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಆರು ಪ್ರಕಾರದ ಶರೀರ ಸಂಹನನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದಕ್ಕೆಂದು ಈ ಆರು ಪ್ರಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೃತ್ಯುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವದ ಪೂರ್ವ ಶರೀರದ ಆಕಾರವು ವಿನಾಶವಾಗಲು ಜೀವವನ್ನು ಹೊಸಗತಿಯ ಕಡೆಗೆ ತಕ್ಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಆನುಪೂರ್ವಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗತಿಗನುಸರಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ಭೇದಗಳು ಇವೆ. ದೇಹದ ಅಂಗ ಪ್ರತ್ಯಂಗಗಳ ಇಂಥ ರಚನೆಯು ಸ್ವತಃ ಆ ದೇಹಧಾರೀ ಜೀವಕ್ಕೆ ಕ್ಲೇಶದಾಯಕವಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಉಪಘಾತ ; ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ

ಎರಡನೆಯವರಿಗೆ ಕ್ಲೇಶವು ಉಂಟಾಗುವಂತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪರಘಾತ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನಗೊಳಿಸುವಂಥ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಹೆಸರುಗಳೂ ಸಹ ಅಪಘಾತ ಮತ್ತು ಪರಘಾತಗಳೆಂದಿವೆ. ದೊಡ್ಡ ಕೋಡು, ಉದ್ದ ಮೊಲೆ, ವಿಶಾಲ ಡೊಳ್ಳು ಹೊಟ್ಟೆ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳು ಉಪಘಾತ ಕರ್ಮೋದಯದಿಂದ ಆಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಹಾವಿನ ಹಲ್ಲುಗಳು, ಚೇಳಿನ ಕೊಂಡಿಯೊಳಗಿನ ವಿಷ, ಸಿಂಹ – ವ್ಯಾಘ್ರಗಳ ಉಗುರು – ದಾಡೆಗಳು ಪರಘಾತ ಕರ್ಮೋದಯದ ಉದಾಗಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ, ಆತಪದ ಅರ್ಥವು ಉಷ್ಣತಾ ಸಹಿತ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋತದ ಅರ್ಥವು ರಹಿತಪ್ರಕಾಶ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದು ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರರನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದು. ಜೀವ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸುವಂಥ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಆತಪ ಮತ್ತು ಉಪಘಾತಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಕ್ರಮದಿಂದ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವರ್ತಿ ಪೃಥ್ವೀಕಾಯಿಕ ಶರೀರ ಮತ್ತು ಖದ್ಯೋತ ಎನ್ನಲಾಗುವದು. ಸ್ಥಾನಾಂತರಣದಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಗತಿ ಎಂದಿದೆ. ಇದು ವಿಹಾಯಸ್ ಅರ್ಥಾತ್ ಆಕಾಶ – ಅವಕಾಶಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಂಥದು. ಕೆಲವೊಂದು ಜೀವಗಳ ಗತಿಯನ್ನು ಪ್ರಶಸ್ತವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆನೆ, ಹಂಸ, ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಗತಿಯು ಸುಂದರವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಉತ್ತಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕತ್ತೆ, ಒಂಟೆಗಳ ನಡಿಗೆಯು ಒಳ್ಳೆಯದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಅಪ್ರಶಸ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರದ ಗತಿಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸುವಂಥ ಪ್ರಶಸ್ತ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಶಸ್ತ ವಿಹಾ ಯೋಗತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕರ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯಾವುದರ ಇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದ ಪುದ್ಗಲ ರಚನೆಯು ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿರುವುದೋ ಇಲ್ಲವೆ ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುವಂತೇ ಇರುವುದೋ ಅದು ಪರ್ಯಾಪ್ತ ಶರೀರವು. ಯಾವುದು ಪುದ್ಗಲ ರಚನೆಯು ಪೂರ್ಣವಾಗುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದುವಂಥದಿರುವುದೋ ಅದು ಅಪರ್ಯಾಪ್ತ ಶರೀರವಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸುವ ಪರ್ಯಾಪ್ತ ಮತ್ತು ಅಪರ್ಯಾಪ್ತ ಎಂಬ ಪ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿವೆ. ಯಾವ ಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ರಸ, ರಕ್ತ, ಮಾಂಸ, ಮೇದ, ಮಜ್ಜಾ, ಅಸ್ಥಿ ಮತ್ತು ಶುಕ್ರ ಈ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರತೆಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದೋ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಿರ ; ಮತ್ತು ಯಾವುದರಿಂದ ಆ ಧಾತುಗಳ ಕ್ರಮದಿಂದ ವಿಪರಿವರ್ತವವನ್ನು ಹೊಂದುವವೋ ಅದರ ಹೆಸರು ಅಸ್ಥಿರ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ಇರುತ್ತದೆ. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣವಾಯುಗಳ ಸಂಚಲನವು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುವಿಕೆಯು ಅಸ್ಥಿರ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಅಸ್ಥಿ ಮೊದಲಾದ ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಸ್ಥಿರತೆಯು ಸ್ಥಿರ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶರೀರದ ಅಂಗೋಪಾಂಗಗಳ

ಶುಭಲಕ್ಷಣವು ಶುಭ – ಪ್ರಕೃತಿಯ ಹಾಗೂ ಅಶುಭ ಲಕ್ಷಣವು ಅಶುಭ – ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅವುಗಳ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಕುರೂಪತೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಸುಭಗ ಮತ್ತು ದುರ್ಭಗ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಇವೆ. ಯಾವ ಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದ ಜೀವದ ಅದೇಯತೆಯು ಅರ್ಥಾತ್ ಆದೇಯವು ; ಇದರ ವಿಪರೀತ ಭಾವವುಳ್ಳ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅನಾದೇಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಬಹುಮಾನ್ಯತೆಯು ಉತ್ಪನ್ನ ವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದು ಯಾವ ಉದಯದಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜೀವದ ಗುಣಗಳ ಖ್ಯಾತಿಯು ಆಗುವುದೋ ಅದು ಯಶಃಕೀರ್ತಿಯು ; ಯಾವುದರಿಂದ ಕುಖ್ಯಾತಿಯು ಆಗುವುದೋ ಅದು ಅಯಶಃಕೀರ್ತಿಯೆಂಬ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಯಾವ ಕರ್ಮದಿಂದ ಶರೀರದ ಅಂಗೋಪಾಂಗಗಳ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಯಥೋಚಿತ ಸ್ಥಾನದ ನಿಯಂತ್ರಣವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆಯೋ ಅದಕ್ಕೆ ನಿರ್ಮಾಣ ನಾಮ ಕರ್ಮವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಯಾವ ಕರ್ಮದ ಉದಯದಿಂದ ಜೀವಕ್ಕೆ ತ್ರಿಲೋಕಪೂಜ್ಯವೆನಿಸುವ ತೀರ್ಥಂಕರ ಪರ್ಯಾಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದೋ ಅದು ತೀರ್ಥಂಕರ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ನಾಮ ಕರ್ಮದ ಇಂಥ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಂದ ಜೀವದ ಶರೀರ, ಅಂಗೋಪಾಂಗ, ಧಾತು – ಉಪಧಾತುಗಳ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯ – ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳ ನಿರ್ಧಾರಣ ಹಾಗೂ ನಿಯಮನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿ ಬಂಧದ ಕಾರಣ :–

ಕರ್ಮ ಬಂಧದ ಕಾರಣವು ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಪದಿಂದ ಜೀವದ ಕಷಾಯಾತ್ಮಕ ಮನ – ವಚನ – ಕಾಯದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿತಷ್ಟೆ. ಇನ್ನು ಯಾವ ಕಷಾಯಾತ್ಮಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಯಾವ ಕರ್ಮ – ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಜನ್ಮವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆಂಬುದರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸಹ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅದು ಸಂಗ್ರಹ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೀಗಿದೆ :– ತತ್ವಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷದ ಸಾಧನಾವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಾಧನೆಗೆ ಬಾಧಕವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿವೆ – ಈ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅನ್ಯರಿಂದ ಬಚ್ಚಿಡುವುದು ; ಇಲ್ಲವೆ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ತಿಳಿದೂ ತಿಳಿದೂ ವಿಕೃತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವುದು; ಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯರೊಡನೆ ಮಾತ್ಸರ್ಯಭಾವವನ್ನು ತಾಳುವುದು ; ಅನ್ಯರ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಧೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು ; ಅವನನ್ನು ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆಯಿಂದ ತಡೆಯುವುದು ; ಮತ್ತು ನಿಜವಾದ ಜನರಲ್ಲಿ ದೂಷಣೆಯನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುವುದು – ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬಾಧಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಕುಟಿಲ ವೃತ್ತಿಗಳು ಯಾವಾಗ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆಯೋ ಆಗ ದರ್ಶನಾವರಣ ; ಜ್ಞಾನದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನ ವಾದಾಗ

ಜ್ಞಾನಾವರಣ ಕರ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಬಂಧವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅವು ಭಾವ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಆಯಾ ಕರ್ಮಗಳ ಉತ್ತರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಬಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಪರಮಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಉತ್ತಮ ಶಾಸ್ತ್ರ , ಒಳ್ಳೆಯ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಧರ್ಮಾಚರಣೆ ಮತ್ತು ನಿಜವಾದ ದೇವ ಇವುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಂದೆ ಹಾಗೂ ಅಪ ಮಾನಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು, ಬೆಳೆಯಿಸುವುದು ದರ್ಶನ – ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮದ ಪರಿಣಾಮಗಳಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕ್ರೋಧಾದಿ ಕಷಾಯಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಭಾವದ ತೀವ್ರತೆಯಿಂದ ಚಾರಿತ್ರ – ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮವು ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ. ದಾನ, ಲಾಭ, ಭೋಗ, ಉಪಭೋಗ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿ (ವೀರ್ಯ) ಇವುಗಳ ಸಂಪಾದನೆಯಿಂದ ಜೀವನವನ್ನು ಸುಖಮಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟೀಲ ಭಾವದಿಂದ ವಿಘ್ನವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಂತರಾಯ ಕರ್ಮದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಕಟ್ಟುತ್ತವೆ. ಈ ನಾಲ್ಕೂ ಕರ್ಮಗಳು ಜೀವದ ಗುಣಗಳ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಬಾಧೆಯನ್ನು ತರುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಇವುಗಳ ಸತ್ತೆಯು ವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿರುವಾಗ ಜೀವವು ತನ್ನ ಜ್ಞಾನ – ದರ್ಶನಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣರೂಪದಿಂದ ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣಾದಿಂದ ಈ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಘಾತಿ ಅಂತೂ ಪಾಪ ಕರ್ಮ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಉಳಿದ ವೇದನೀಯ, ಆಯು, ಗೋತ್ರ, ಮತ್ತು ನಾಮ ಈ ನಾಲ್ಕು ಕರ್ಮಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಜೀವನಿಗೆ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನ ಲಭಿಸುವಂಥ ಪೂರ್ಣ ಆಧ್ಯಾತ್ಮೀಕ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಬಾಧೆಯು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅಘಾತಿ ಕರ್ಮಗಳೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವಂತಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲವೆ ಅನ್ಯರಿಗೆ ದುಃಖ, ಶೋಕ, ತಾಪ, ಆಕ್ರಂದನ, ವಧು ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪೀಡೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಅಸಾತಾ – ವೇದನೀಯ ಕರ್ಮವು ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಜೀವಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದಯಾಭಾವ, ವ್ರತೀ ಮತ್ತು ಸಂಯಮೀ ಪುರುಷರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನುಕಂಪಾ ಹಾಗೂ ದಾನ, ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವತಃ ವ್ರತ – ಸಂಯಮಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ಇದರಿಂದ ಸಾತಾ – ವೇದನೀಯ ಕರ್ಮದ ಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ವೇದನೀಯ ಕರ್ಮದ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳು ಸಿದ್ಧವಾದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ದುಃಖ ಕೊಡುವಂಥದು ಇನ್ನೊಯದು ಸುಖವನ್ನು ನೀಡುವಂಥದು ; ಅದರಿಂದ ಒಂದನ್ನು ಪಾಪ ಎಂದೂ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಪುಣ್ಯ ಎಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತನ್ನೂ ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಪುಣ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾಪ ಇವೆರಡೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಕರ್ಮಬಂಧವನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಕಾರದ

ಕರ್ಮಬಂಧವು ಜೀವನ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲ ಮತ್ತು ಸುಖದಾಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕಾರದ ಕರ್ಮವು ಪ್ರತಿಕೂಲವೂ ದುಃಖದಾಯಕವು ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಪುಣ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾಪ ಇವೆರಡೂ ಸಹ ಶರೀರವನ್ನು ಬಂಧಿಸುವ ಶ್ರೃಂಖಲೆಯೆಂದು ಉಪಮಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪಾಪ ರೂಪ ಶ್ರೃಂಖಲೆಯು ಕಬ್ಬಿಣದು ; ಪುಣ್ಯ ರೂಪ ಶ್ರೃಂಖಲೆಯು ಸುವರ್ಣದ್ದು ; ಇದು ಅಲಂಕಾರ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಪ್ರಿಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜೀವದ ಈ ಪುಣ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾಪ ರೂಪ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ಶುಭ ಮತ್ತು ಅಶುಭ ಕರ್ಮಗಳೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಇವೆರಡೂ ಸಂಸಾರ ಭ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣೀಭೂತವಾಗಿವೆ. ಒಳ್ಳೆಯದಾದ ಪುಣ್ಯವು ಜೀವವನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಶುಬ ಗತಿಗಳಿಗೆ ಒಯ್ದು ಸುಖಾನುಭಾವವನ್ನು ಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪಾಪವು ನರಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಶುಯೋನಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಒಯ್ದು ದುಃಖವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಶುಭಾಶುಭ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನ ವಾದ ಜೀವದ ಶುದ್ಧಾ ವಸ್ಥೆಯು ಒಂದಿದೆ. ಅದೇ ಜೀವನವನ್ನು ಕರ್ಮ ಬಂಧದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಮೋಕ್ಷಗತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವಂಥದ್ದಾಗಿದೆ.

ಸಾಂಸಾರಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಆಸಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಪರಿಗ್ರಹಗಳು ನರಕಾಯು ಬಂಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಮಾಯಾಚಾರವು ತಿರ್ಯಂಚಾಯುವಿಗೆ ಕಾರಣವು. ಅಲ್ಪಾರಂಭ, ಅಲ್ಪ ಪರಿಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಸ್ವಭಾವದ ಮೃದುತ್ವ ಇವು ಮನುಷ್ಯ ಆಯುವಿಗೆ ಕಾರಣಗಳು. ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಯಮ ಹಾಗೂ ತಪಗಳು ದೇವಾಯು ಬಂಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದೇವ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯ ಆಯುಗಳ ಬಂಧವು ಶುಭವು, ನರಕ ಮತ್ತು ತಿರ್ಯಂಚ ಆಯುಗಳ ಬಂಧವು ಅಶುಭವಾಗಿದೆ. ಪರ – ನಿಂದೆ, ಆತ್ಮ – ಪ್ರಶಂಸೆ, ಸದ್ಭೂತಗುಣಗಳ ಆಚ್ಛಾದನ ಹಾಗೂ ಅಸದ್ಭೂತ ಗುಣಗಳ ಉದ್ಭವನ ಇವು ನೀಚಗೋತ್ರಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು. ಇವುಗಳಿಗೆ ವಿಪರೀತವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು, ಮಾನದ ಅಭಾವ ಮತ್ತು ವಿನಯಗಳು ಉಚ್ಚಗೋತ್ರ ಬಂಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಚ್ಚಗೋತ್ರದ ಬಂಧವು ಶುಭವು ಮತ್ತು ನೀಚ – ಗೋತ್ರದ ಬಂಧವು ಅಶುಭವೂ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಮ ಕರ್ಮದ ಎಷ್ಟು ಉತ್ತರ ಪ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೋ ಅವೆಲ್ಲ ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪದಿಂದಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿವೆ. ಒಂದು ಶುಭ ಇನ್ನೊಂದು ಅಶುಭ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಶುಭ ನಾಮ ಕರ್ಮಬಂಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನ – ವಚನ – ಕಾಯ ಯೋಗಗಳ ವಕ್ರತೆ ಮತ್ತು ಕುತ್ಸಿತ ಕ್ರಿಯೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೇನೆ ಮಿಥ್ಯಾ ಭಾವ, ಪೈಶುನ್ಯ, ಚಿತ್ತದ ಚಂಚಲತೆ, ಸುಳ್ಳು ತೂಕ – ಮಾಪುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸುವ ವೃತ್ತಿ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಕೆಟ್ಟ ನಡತೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಸದಾಚರಣಗಳು ಶುಭನಾಮ

ಕರ್ಮ ಬಂಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ನಾಮ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತೀರ್ಥಂಕರ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೂ ಸಹ ಹೇಳಿದೆ. ಅದು ಜೀವದ ಶುಭತಮ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಹಲವಾರು ಉತ್ತಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ತೀರ್ಥಂಕರ ಗೋತ್ರವು ಕಟ್ಟುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅವು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಇವೆ :–

ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನದ ವಿಶುದ್ಧಿ, ವಿನಯ ಸಂಪನ್ನ ತೆ ಶೀಲ ಮತ್ತು ವ್ರತಗಳ ನಿರ್ದೋಷ ಪರಿಪಾಲನ, ನಿರಂತರ ಜ್ಞಾನ – ಸಾಧನೆ, ಮೋಕ್ಷದ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಶಕ್ತಿಗನುಸರಿಸಿ ತ್ಯಾಗ ಮತ್ತು ತಪ, ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರಕಾರದ ಸಮಾಧಿ, ಸಾಧು ಜನರ ಸೇವಾಸತ್ಕಾರ, ಪೂಜ್ಯ ಆಚಾರ್ಯ ವಿಶೇಷ ವಿದ್ವಾನ್ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರ ಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಅವಶ್ಯಕ ಧರ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರಂತರ ಪಾಲಿಸುವುದು ; ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಿಷ್ಠರಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಭಾವ.

ಸ್ಥಿತಿ ಬಂಧ :–

ಈ ಕರ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಯಾವಾಗ ಬಂಧ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆಯೋ ಆಗಲೇ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವದ ಕಷಾಯಗಳ ಮಂದತೆ ಹಾಗೂ ತೀವ್ರತೆಗಳಿಗನುಸರಿಸಿ, ಅವು ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ಸತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾವು ಅವು ತಮ್ಮ ಫಲವನ್ನು ನೀಡಿ ಯಾವಾಗ ಕಳಚಿ ಹೋಗಬಲ್ಲುವು ಎಂಬ ಗುಣಗಳೂ ಸಹ ಉತ್ಪನ್ನ ವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೇನೇ ಕರ್ಮದ ಸ್ಥಿತಿಬಂಧ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯು ಜೀವದ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಜಘನ್ಯ, ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವೆಂದು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯ, ದರ್ಶನಾವರಣೀಯ, ಅಂತರಾಯ ಈ ಮೂರು ಕರ್ಮಗಳ ಜಘನ್ಯ ಅರ್ಥಾತ್ ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಸ್ಥಿತಿಯು ಅಂತರ್ ಮುಹೂರ್ತವಾಗಿದೆ. ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಅರ್ಥಾತ್ ತೀರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಿತಿಯು ಮೂವತ್ತು ಕೋಡಾಕೋಡಿ. ಸಾಗರ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವೇದನೀಯ ಕರ್ಮದ ಜಘನ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಯು ಹನ್ನೆರಡು ಮುಹೂರ್ತ ಮತ್ತು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸ್ಥಿತಿಯು ಮೂವತ್ತು ಕೋಡಾಕೋಡಿ ಸಾಗರವಾಗಿದೆ. ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮದ ಜಘನ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಯು ಅಂತರ್ ಮುಹೂರ್ತ, ಮತ್ತು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸ್ಥಿತಿಯು ಎಪ್ಪತ್ತು ಕೋಡಾಕೋಡಿ ಸಾಗರದ್ದು !. ಆಯು ಕರ್ಮವು ಕ್ರಮದಿಂದ ಅಂತರ ಮೂಹೂರ್ತ ಮತ್ತು ಮೂವತ್ತು ಮೂರು ಸಾಗರದ್ದು ; ಹಾಗೆಯೇ ನಾಮ ಮತ್ತು ಗೋತ್ರ ಕರ್ಮ ಇವೆರಡರ ಅವಧಿಗಳಿಗೂ ಸಹ ಎಂಟು ಅಂತರ್ ಮೂಹೂರ್ತ ಇಪ್ಪತ್ತು ಕೋಡಾಕೋಡಿ ಸಾಗರವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಜಘನ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ಕೃಷ್ಟಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಸಮಸ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯು ಮಧ್ಯಮವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಮುಹೂರ್ತ ಕಾಲದ ಪ್ರಮಾಣವು ಆಧುನಿಕ

ಕಾಲ ಗಣನೆಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ೪೮ ಮಿನಿಟು ಆಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮಯ ಕೊರತೆಯಾಗಿರುವ ಕಾಲಾವಧಿಗೆ ಭಿನ್ನ ಮೂಹೂರ್ತವೆನ್ನುವರು. ಭಿನ್ನ ಮುಹೂರ್ತಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಕೊರತೆಯಾಗಿರುವ ಕಾಲ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಒಂದು ಆವಲಿಯ ವರೆಗಿನ ಕಾಲಾವದಿಗೆ ಅಂತರ್ ಮುಹೂರ್ತವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಒಂದು ಆವಲಿಯು ಒಂದು ಸೇಕಂದದ್ ಅಲ್ಪಾಂಶಕ್ಕೆ ಸ್ಮವಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಗರ ಅಥವಾ ಸಗ್ರೋ ಪಮ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಉಪಮಾ ಪ್ರಮಾಣವಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಅ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಖ್ಯಾತೀತ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲಾವಧಿಗೇನೆ ಸಗರವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕೋಡಾಕೋಡಿಯ ಅರ್ಥವು ಒಂದು ಕೋಟಿಯ ವರ್ಗವೆಂದಿಡೆ. (ಒಂದು ಕೋಟಿ *ಒಂದು ಕೋಟಿ) ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕರ್ಮಗಳ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸ್ಥಿತಿಯು ೨೦,೩೦,೩೩ ಅಥವಾ ೭೦ ಕೋಡಾಕೋಡಿ ಸಾಗರೋಪವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇದು ನಮಗೆ ಕೇವಲ ಅದರ ಪರಸ್ಪರ ದೀರ್ಘತೆ ಅಥವಾ ಅಲ್ಪತೆಯ ಬೋಢವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿಎಲ್ಲ ಕರ್ಮಗಳ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸ್ಥಿತಿಗಳು ಅಪ್ರಶ಼ಸ್ತವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವುಗಳ ಬಂಧವು ಸಂಕ್ಲೇಶ಼ರೂಪ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸಂಕ್ಲೇಶ಼ದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೀನತೆ ಮತ್ತು ವಿಶ಼ುದ್ದಿಯ ವೃದ್ದಿಯು ಆದೀತೋ, ಅದೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅನುಪಾತದಿಂದ ಸ್ಥಿತಿಬಂಧದ ಹೀನತೆಯು ಆಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಜಘನ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಯು ಬಂಧವು ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ವಿಶ಼ುದ್ದಿಯು ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ವಿಶ಼ುದ್ದಿ ಮತ್ತುಅ ಸಂಕ್ಲೇಷದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಧವಲಾಕಾರನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.– ಸಾತಾ –ವೇದನೀಯದ ಬ್ಧ ಯೋಗ್ಯ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ವಿಶ಼ುದ್ದಿಯೆಂದೂ, ಅಸಾತಾ–ವೇದನೀಯದ ಬಂಧಯೋಗ್ಯ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಸಂಕ್ಲೇಶ಼ವೆಂದೂ ಮನ್ನಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು.

ಅನುಭಾಗ ಬಂಧ:–

ಕರ್ಮಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತಿ –ಬಂಧದ ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಅಥವಾ ಮಂದ ರಸದಾಯಿನಿ ಶ಼ಕ್ತಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶ಼ಕ್ತಿಯ ಹೆಸರೇ ಅನುಭಾಗ ಬಂಧ ಎಂದಿದೆ. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಅದರ ಸೀಯತ್ವವಾಗಲಿ, ಹುಳಿಯ ಗುಣವಾಗಲಿ ತೀವ್ರ ಇಲ್ಲವೆ ಮಂದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವಂತೆ ಈ ಅನುಭಾಗ ಬಂಧವಿದೆ. ಈ ಅನುಭಾಗ ಬಂಧವು ಬಂಧಕ ಜೀವಗಳ ಭಾವಗಳಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಶ಼ುದ್ದ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಂದ ಸಾತಾ ವೇದನೀಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಪುಣ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಅನುಭಾಗಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆ.; ಮ್ತುಅ ಅಸಾತಾ ವೇದನಿಯಾದಿ

ಪಾಪ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಜಘನ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೇಯೇ ಸಂಕ್ಲಿಷ್ಟ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಂದ ಅಸಾತಾವೇದನೀಯಾದಿ ಪಾಪ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಅನುಭಾಗ ಬಂಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಸಾತಾ ವೇದನೀಯಾದಿ ಪುಣ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ಜಘನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ಥಿತಿ ಬಂಧ ಮತ್ತು ಅನುಭಾಗ ಬಂಧಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಸ್ಥಿತಿ ಬಂಧದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆ ಮತ್ತು ಜಘನ್ಯತೆಗಳು ಕ್ರಮದಿಂದ ಸಂಕ್ಲೇಶ ಮತ್ತು ವಿಶುದ್ದಿಗಳ ಆಧೀನವಾಗಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅನುಭಾಗ ಬಂಧದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆ ಮತ್ತು ಜಘನ್ಯತೆಗಳು ಪ್ರಶಸ್ತ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಶಸ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನ ವಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಶಸ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಉತ್ಕೃ ಷ್ಟ ಅನುಭಾಗವು ವಿಶುದ್ದಿಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿದೆ. ಅಪ್ರಶಸ್ತವು ಸಂಕ್ಲೇಶದ ಆಧೀನದಲ್ಲಿದೆ. ಜಘನ್ಯತೆಯು ಇದರ ವಿಪರೀತವಾಗಿದೆ.

ಕರ್ಮದ ಈ ಅನುಭಾಗ ರೂಪ ಫಲಕೊಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿಸಿಕೊಡಲಾಗುವುದು.ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಬಳ್ಳಿ, ಕಟ್ಟಿಗೆ ಎಲುವು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಮಲತೆಯಿಂದ ಕಠೋರತೆಯ ಕಡೆಗೆ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ವೃದ್ದಿಯಾದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆಯೋ, ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಘಾತಿಯಾ ಕರ್ಮಗಳ ಅನುಭಾಗವು ಮಂದತೆಯಿಂದ ತೀವ್ರತೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಕೆಲವೊಂದು ಅಂಶದವರಗೆ ಘಾತಿ ಕರ್ಮಗಳ ಶಕ್ತಿಯು ದೇಶಘಾತಿ ಎನಿಸುವುದು.ಯಾಕೆಂದರೆ ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಜೀವದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಆಂಶಿಕ ರೂಪದಿಂದ ಘಾತ ಇಲ್ಲವೆ ಆವರಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಕಲ್ಲಿನವರೆಗೆ ಇರುವ ಶಕ್ತಿಯು ಸರ್ವಘಾತಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ ; ಅರ್ಥಾತ್ ಈ ಅನುಭಾಗವು ಉದಯದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಆತ್ಮನ ಗುಣಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿಬಿಡುತ್ತವೆ. ಅಘಾತಿಯ್ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಶಸ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಅನುಭಾಗವು ಬೆಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಅಮೃತಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅಪ್ರಶಸ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಗಳು ವಿಷ ಮತ್ತು ಹಾಲಹಲಕ್ಕೆ ಸಮಾನ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಬಂಧವು ಉಪಯುಕ್ತ ವಿಶುದ್ದಿ ಮತ್ತು ಸಂಕ್ಲೇಶಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗನುಸರಿಸಿ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ತೀವ್ರ ಮತ್ತು ಮಂದವಾಗುತ್ತವೆ.

ಪ್ರದೇಶ ಬಂಧ:-

ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿತಷ್ಟೆ: ಮನ, ವಚನ ಕಾಯಗಳ ಕ್ರಿಯೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಜೀವ ಆತ್ಮ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮರೂಪ ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳು ಬಂದು ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ

ಪ್ರಕಾರದ ಕರ್ಮಶಕ್ತಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳು ಜೀವ ಪ್ರದೇಶದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ಪ್ರದೇಶ -ಬಂಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಪುದ್ಗಲ ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನು ಜೀವವು ಗ್ರಹಿಸುವುದೋ ಅವು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವಂಥ ಪರಮಾಣುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಅನಂತವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಎಷ್ಟು ಕರ್ಮ ದ್ರವ್ಯವೂ ಬಂಧ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದೋ ಅದರ ವಿಂಗಡನೆಯು ಜೀವದ್ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಎಂಟು ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಕರ್ಮದ ಭಾಗವು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದ್ದಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ನಾಮಕರ್ಮವಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಮಾನವಾಗಿ ಗೋತ್ರ ಕರ್ಮವಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಾವರಣ ದರ್ಶನಾವರಣ, ಮತ್ತು ಅಂತರಾಯ, ಈ ಮೂರು ಘಾತಿಯ ಕರ್ಮಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಮಾನವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮೋಹನಿಯವಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವೇದನೀಯ ಕರ್ಮದ ಭಾಗವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅನುಪಾತದ ಕಾರಣವು ಹೀಗಿದೆಯೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ:- ಆಯು ಕರ್ಮವು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಒಮ್ಮೆ ಮಾತ್ರ ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ.ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು -ಕಡಿಮೆಯಾಗದೆ ಜೀವನದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕ್ಷಯಿಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅದರ ದ್ರವ್ಯ ಪುಂಜವು ಎಲ್ಲವುಗಳಿಗಿಂತ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಾಮ ಮತ್ತು ಗೋತ್ರ ಕರ್ಮಗಳ ಹೆಚ್ಚು-ಕಡಿಮೆಯಾಗುವಿಕೆಯು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆಯು ಕರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನಾವರಣ, ದರ್ಶನಾವರಣ, ಅಂತರಾಯಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಈ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಹಾನಿ ಲಾಭಗಳು ಕಡಿಮೆಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಮೋಹನೀಯ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಷಾಯಗಳ ಉದಯ, ಉತ್ಕರ್ಷ ಮತ್ತು ಅಪಕರ್ಷ ಇವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಆಗುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಸುಖ ದು:ಖಗಳ ಅನುಭವವು ವೇದನೀಯ ಕರ್ಮದ ಕಾಯವೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಕರ್ಮಗಳ ಭಾಗಗಳು ದ್ರವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೀನಾಧಿಕವೆಂದು ಉಕ್ತ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅನಂತ ಪರಮಾಣುಗಳ ಪುದ್ಗಲ-ಪುಂಜಗಳೌ ಬಂಧವಾಗುತ್ತವೆಯೋ, ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಪೂರ್ವಸಂಚಿತ ಕರ್ಮ ದ್ರವ್ಯವು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿ ಉದಯದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತ ಇರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಜೀವಕ್ಕೆ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ಅನುಕೂಲ ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಅನುಭವವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಕರ್ಮ -ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಜೀವದ ನಾನಾ ಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಮೂಲ ಕಾರಣವು ಅದು ತಾನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಪೂರ್ವ ಕರ್ಮ-ಬಂಧವೇ ಆಗಿದೆ. ತಾತ್ಕಾಲಿಕ

ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಭಾವಾತ್ಮಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು ಕರ್ಮ ಫಲಕೊಡುವ ಶ್ಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಉತ್ಕರ್ಷಣ ,ಅಪಕರ್ಷಣ ,ಸಂಕ್ರಮಣ ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷತೆಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯ ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಪದಿಂದ ಕರ್ಮ ಫಲ –ಭೋಗದ ಪ್ರವಾಹವು ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ರೂಪದಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಗೀತೆಗನುಸರಿಸಿ ಭಗವಾನ್ ಕೃಷ್ಣನ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಗೊಡುತ್ತದೆ:–

ಉದ್ಧರೇದಾತ್ಮಾನಾತ್ಮನಂ ನಾತ್ಮಾನಮವ ಸಾದಯೆತ್ ।

ಆತ್ಮೈವ ಹ್ಯಾತ್ಮನೋ ಬಂಧು: ಆತ್ಮೈವ ರಿಪುರಾತ್ಮನ: ॥

ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತದ ವಿಶೇಷತೆ:–

ಇದು ಜೈನದರ್ಶನದ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿದೆ. "'ಮಾಡಿದ್ದುಣ್ಣೋ ಮಹಾರಾಯಾ ','ಮಾಡಿದವನು ಮಣೆಯಂಥ ಕಡಬನ್ನು ಉಣ್ಣುವನು ', 'ಬಿತ್ತಿದ್ದನ್ನು ಬೆಳೆದುಕೋ',

ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದ ನುಡಿಗಳಾಗಿವೆ. ಬಹುತರ ಸಭ್ಯತೆಯ ವಿಕಾಸದ ಪ್ರಾರಂಭಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾನವನು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕಾರ್ಯ–ಕಾರಣ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯವು ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಕಾರಣದ ಆಧಾರದಿಂದಲೇ ಉತ್ಪನ್ನ ವಾಗುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಕಾರಣವೇ ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಒಂದು ಘಟನೆಗಾಗಿ ಯಾವ ಸ್ಪಷ್ಟ ಕಾರಣವೂ ಕಂಡುಬರದೆ ಹೋದರೆ ಆಗ ಅವನು ಅದಕ್ಕೆ ಅದೃಷ್ಟ ಕಾರಣದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಇನ್ನು ಘಟನೆಯು ಎಷ್ಟು ಅದ್ಭುತ ಹಾಗೂ ಅಸಾಧಾರಣವಿದ್ದಿತೋ ಅಷ್ಟೇ ಅಸಾಧಾರಣ ಮತ್ತು ಅದ್ಭುತ ಕಾರಣವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯು ಉಂಟಾಯಿತು. ಇದೇ ಗೊತ್ತಾಗದ ರಹಸ್ಯಮಯ ಕಾರಣವು ಭೂತ–ಪ್ರೇತಗಳ ರೂಪವನ್ನು ಧಾರಣಮಾಡಿತು; ಕೆಲವೆಡೆಗೆ ಈಶ್ವರ ಅಥವಾ ಈಶ್ವರೇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿತು; ಇನ್ನೊ ಯೆಡೆಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಕಾರಣವೆಂದಿತು. ಇನ್ನು ಹಲವೆಡೆಗೆ ಆ ಅದ್ಭುತ ಘಟನೆಗೆ ಮನುಷ್ಯನೆ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನ ದೈವ ಇಲ್ಲವೆ ಪೂರ್ವಕೃತ ಅದೃಷ್ಟ ಕರ್ಮವು ಕಾರಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಯಿತು . ಜೈನ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಈ ಕೊನೆಯ ಕಾರಣವನ್ನು ಆಧಾರಭೂತವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಿ , ತನ್ನ ಕರ್ಮ– ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಉಳಿದ ಬಹಳಷ್ಟು ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನಿಗೇನೇ ಈ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ.